

17. Yokoyama O. Discourse and Word Order / Olga Yakoyama. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1986. – 361 p. – ISBN 90 292 5086 3 (Eur.) / 1 55619 012 3 (US).

Стаття надійшла до редакції 10.09.14

Е. Андрушенко, канд. філол. наук, доц.

Житомирський гос. у-т імени Івана Франко, Житомир

**ИНФОРМАЦИОННО-СТРУКТУРНАЯ
ВАРИАТИВНОСТЬ ТОПИКА
В ДРЕВНЕАНГЛИЙСКОМ ПРЕДЛОЖЕНИИ**

В статье освещены современные подходы к изучению информационно-структурных особенностей топика древнеанглийского предложения, проанализированы его разновидности, определены критерии идентификации и исследованы особенности употребления в предложении.

Ключевые слова: *информационная структура, топик, фокус, вариативность, диахрония.*

O. Andrushenko, PhD, Assoc. Prof.

Ivan Franko Zhytomyr State University, Zhytomyr

**INFORMATION-STRUCTURAL TOPIC
VARIABILITY IN OLD ENGLISH SENTENCE**

The article deals with modern approaches to investigation of topic information-structural characteristics in Old English sentence. It also analyzes its types, highlights identification criteria and studies special aspects of its usage in the sentence.

Key words: *information structure, topic, focus, variability, diachrony.*

УДК 81-11:81'42

І. Новосельцева, аспірант

НПУ ім. М.П. Драгоманова, Київ

**СТРУКТУРА ЛІНГВАЛЬНОГО ГЕШТАЛЬТУ
INVESTIERUNG НІМЕЦЬКОЇ МОВИ**

Стаття присвячена проблемі опису структур явищ когнітивної лінгвістики та визначенню їх складових елементів. У ній наведено робоче визначення терміна лінгвальний гештальт, визначена та проаналізована структура лінгвального гештальту INVESTIERUNG німецької мови, описані її складники.

Ключові слова: *структура, гештальт, лінгвальний гештальт, номінативне поле, концепт, фрейм, функціонально-семантичне поле, синтаксичний концепт.*

© І. Новосельцева, 2014

У термінологічному апараті сучасної когнітивної лінгвістики налічується багато термінів на позначення структур свідомості та мислення людини. Серед них – концепт, фрейм, сценарій, скрипт, ментальний простір, когнітивна метафора тощо. Кожне з перелічених понять є одним зі способів зберігання та обробки інформації у мозку людини. Структури понять когнітивної лінгвістики були вивчені та описані зарубіжними (Дж. Лакофф, Р. Ленекер, М. Мінський, А. Вежбицька, Л. Талмі, Ф. Джонсон-Лерд, Ч. Філмор, В.А. Маслова та інші), російськими (О.С. Кубрякова, З.Д. Попова, І.А. Стернин, М.М. Болдирєв, Ю.С. Степанов та інші) і вітчизняними (С.А. Жаботинська та інші) ученими. Найбільше досліджень було присвячено вивченню концепту. Проте, на думку О.С. Кубрякової, сфера функціонування концепту обмежується науковими дослідженнями, а у реальному житті людська свідомість оперує гештальтами, цілісними одиницями, які мають безпосередні матеріальні референції [8: 316].

Уведений американським дослідником Дж. Лакоффом термін *гештальт* часто використовується у працях О.С.Кубрякової, М.М. Болдирєва, В.А. Маслової, А.М. Безпаленка, Є.М. Соколова та інших на позначення цілісності мислення та сприйняття. Однак до сьогодні ще не була визначена структура лінгвального гештальту жодним з дослідників. Це зумовлює актуальність цієї статті, **метою** якої є опис структури лінгвального гештальту. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**: 1) проаналізувати існуючі в когнітивній лінгвістиці поняття на позначення структури свідомості, 2) дати робоче визначення терміна *лінгвальний гештальт*, 3) визначити тип структури лінгвального гештальту, 4) описати структуру лінгвального гештальту *INVESTIERUNG* німецької мови (опис її складових частин).

Дж. Лакофф [9] представляє структуру свідомості у вигляді метафоричних та метонімічних моделей (ідеалізована когнітивна модель), де одне поняття визначається в термінах іншого через низку асоціацій; З.Д. Попова [11] – прихильник польової теорії, згідно з якою кожен елемент свідомості складається з полів (структура концепту); С.А. Жаботинська [6], базуючи свою теорію на положеннях М. Мінського, основним елементом свідомості вважає фрейми, які складаються зі слотів; Ф. Джонсон-Лерд [5] під структурою свідомості розуміє набір пропозицій (процедурна семантика); Ч. Філмор [13] вивчав пропозиційні структури як предикатно-актантну рамку, до складу якої входять декілька ролей актантів предиката (семантика розуміння). Таким чином, основними поняттями когнітивної лінгвістики стали концепт, фрейм та пропозиція, кожен з яких складається із взаємозалежних елементів. Взаємозалежність елементів структури почали визначати як її гештальтну властивість. Основою такого погляду на лінгвістичне явище стала гештальт-теорія.

За останні 5 років гештальт-теорію використовують не тільки вчені у галузі психології, але й лінгвісти (лінгвальний гештальт). Незважаючи на те, що термін *гештальт* у лінгвістику був уведений вченим-когнітивістом Дж. Лакоффом, наразі його застосовують у дослідженнях з семантики, теорії комунікації, у психолінгвістиці, перекладознавстві тощо. Так, А.М. Безпаленко [1] у праці «Слово в аспекті гештальт-теорії. Принцип суміжності» описує цілісність плану змісту та плану вираження окремих слів у різноструктурних мовах; О.О. Близнюк [2] розглядає гештальт-метафори як складові частини простору концепту та вважає гештальти універсальями, за допомогою яких можна реконструювати фрагмент мовної картини світу; І.Б. Морозова [9] застосовує гештальт-

теорію для аналізу простого речення як одиниці комунікації; О.О. Жулавська [7] вважає, що концепт потрібно розглядати як гештальтно організовану структуру, де всі елементи взаємопов'язані та виконують різні функції у процесі мисленнєво-мовленнєвої діяльності людини.

У нашому дослідженні гештальт розглядається як оперативна одиниця свідомості та мислення з цілісною структурою, а лінгвальний гештальт – вираження гештальту свідомості у мові.

Лінгвальний гештальт, за нашим робочим визначенням, – це феномен лінгвістики, який має структурну організацію (за польовим принципом) та системний характер. Він складається з фігур та фонів, які визначаються синтаксичною будовою речень. Основою опису структури лінгвального гештальту ми вважаємо праці О.В. Бондарко, З.Д. Попової, А. Вежбицької та С.А. Жаботинської. Так, теорія функціонально-семантичного поля О.В. Бондарко [3] дозволяє нам розглядати явище лінгвального гештальту як структуру з польовою організацією, при якій лексичні та синтаксичні особливості явища розглядаються як складові елементи одного цілого. Аналіз концептів (а саме їх ознак, актуалізованих гештальтом), за З.Д. Поповою [12], ми робимо за допомогою опису номінативного поля (вільних словосполучень), що оточує лексему-репрезентант концепту в рамках одного гештальту. На основі теорії синтаксичних концептів З.Д. Попової ми описуємо фон лінгвального гештальту. Синтаксичні концепти ми поділяємо на макро- і мікроконцепти, за А. Вежбицькою [4]. За С.А. Жаботинською [6] ми будуємо фреймові моделі концептів-складників гештальту. Так, лінгвальний гештальт має 2 поля: зі змінними (концепти, фрейми) та зі сталими (синтаксичні концепти) компонентами.

У лінгвальному гештальті *INVESTIERUNG* нами виявлено 2 концепти-домінанти: *Anleger* (схема 1) та *Börse* (схема 2). Найбільш вербально вираженим серед периферійних концептів є концепт *Unternehmen* (схема 3). Два з названих концептів не мають номінативних полів, тому їх доцільно представляти у вигляді фреймів.

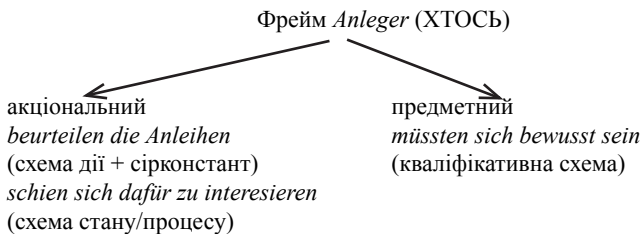

Схема 1

Слотами фрейму *Anleger* є ХТОСЬ (3 слоти), ЩОСЬ (1 слот) і ТАКЕ (1 слот), між собою вони поєднані у схеми дії, стану/процесу та кваліфікативну схему:

- ХТОСЬ впливає на ЩОСЬ / ЩОСЬ змінює ознаку
- ХТОСЬ діє
- ХТОСЬ є ТАКЕ-якість

Концепт-домінанта *Börse* має 2 номінативні поля: 1) локативність (*Stuttgart, Düsseldorf*), 2) дійові особи (*Börsenbetreiber*).

Фрейм *Börse* (ЩОСЬ)

акціональний
will das Ansehen retten
erwartet Emissionen
(схема дії + сірконстант)
Схема 2

Слотами фрейму *Börse* є ЩОСЬ (2 слоти), поєднані у схему дії:

- ЩОСЬ впливає на ЩОСЬ / ЩОСЬ змінює ознаку

Фрейм *Unternehmen* (ЩОСЬ)

акціональний

wollen einsammeln *kommen an die Börse* *wollen viele Anleger von sich überzeugen*
(схема стану/процесу) (схема дії + локатив) (схема дії + сірконстант)
Схема 3

Слотами фрейму *Unternehmen* є ЩОСЬ (4 слоти) і ДЕСЬ (1 слот), між собою вони поєднані у схеми дії та стану/процесу:

- ЩОСЬ впливає на ЩОСЬ / ЩОСЬ змінює ознаку
- ЩОСЬ діє ДЕСЬ
- ЩОСЬ діє

Таким чином, поле зі змінними компонентами лінгвального гешталту *INVESTIERUNG* складається з двох концептів-домінант *Anleger* та *Börse* та з низки периферійних концептів, серед яких вербально найбільш виражений концепт *Unternehmen*.

Структуру поля зі сталими компонентами складають 2 синтаксичні макроконцепти **АКЦІОНАЛЬНІСТЬ** та **ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІСТЬ**. Синтаксичний макроконцепт **АКЦІОНАЛЬНІСТЬ** складається з 3-х мікроконцептів: **МОДАЛЬНІСТЬ**, **ПАСИВНІСТЬ** та **ОБ'ЄКТНІСТЬ**:

▣ **МОДАЛЬНІСТЬ**: з домінуючими семантичними компонентами:

- теоретичної можливості (*sollen ... gleichermaßen Orientieren geben, sollte ... Gewinn gemacht haben, ... soll um das 2.5-Fache durch die Anleihen übersteigern, ... soll Anlegern helfen zu beurteilen, soll ... mindestens 25 Millionen Euro betragen*),
- здатності (*diese Verantwortung können ... durch Regeln nicht abnehmen, ... die Anleihe zurückbezahlen könne, ... keine Qualitätsprüfung vornehmen könnten, kann es ... sehen und seine Schlüsse ziehen, konnten ... nicht genügend Anleger von sich überzeugen, mit Mittelstandsanleihen konnten ... kein Geld verdienen*),
- поради (*müsse ... als Betreiber machen, müssten ... bewusst sein*),

- волевиявлення (*will mithilfe eines Kriterienkatalogs das Ansehen der Mittelstandsanleihe in Deutschland retten, wollten ... mehr einsammeln*),
- ймовірності (*... dürfe jedoch nicht über 25 Prozent steigern, ... dies als eine Art Qualitätsprüfung ansehen könnten*);

▣ **пасивність**: з домінуючими семантичними компонентами:

- стану (*... mit den Anleihen gewährleistet ist, ... ist nicht vorgesehen, ... wäre allein an dem Emissionsvolumen gescheitert, ... handwerklich gut gemacht ist*),
- процесу (*... mit Kapitalmarktvertretern ausgearbeitet wurde, ... wurde durch zahlreiche Pleiten erschüttern, ... wird als Wünschenswert für den Investor beschreiben, tatsächlich platziert wurden ..., über eine Checkliste werde noch nachgedacht, werden ... bald einem ersten Praxistest unterzogen*);

▣ **об'єктність**: з домінуючими семантичними компонентами:

- перехідності (*... führen dies zurück, ... den Anfang machte, welches Unternehmen die Anleihen ausgab, die Handelsplattform zur Verfügung stellten, eine Rating-Beschränkung halten ... nicht für notwendig, ... zeigt ein Blick auf 55 Emissionen, aktuell sieht ... dafür keinen Anlass, ... sehe die Gefahr*),
- неперехідності (*... notiert unter dem Startwert von, ... genügten als Argument, stand ... häufig dem Anspruch entgegen eine Vorauswahl zu treffen, ... weniger an die Börse gekommen wäre, geht ... nach ihm*);
- зворотності (*... zogen sich auf den Standpunkt zurück, zurückhaltend äußerten sich ..., sich dadurch ... verhindern ließen*).

Синтаксичний макроконцепт **ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІСТЬ** складається з таких синтаксичних мікроконцептів:

▣ **буття** (*... liegt bei rund 7 Prozent, war groß, ... schlecht ist, ... sind insgesamt nicht niedrig, ... ist eine andere Frage, bislang sind ... betroffen, ... sei akzeptabel, ... ist für die Durchführung nicht zwingend, aber wünschenswert*);

▣ **зміна стану** (*... die im Durchschnitt 7.3 Prozent Rendite abwerfen, ... größer oder kleiner wird, ... höher sei*).

За пропозиціональними зв'язками складного речення ми визначили такі синтаксичні концепти складного речення:

▣ **об'єктність** (*Ob das Geschäftsmodell des Mittelständlers funktioniere und er die Anleihe am Ende zurückbezahlen könne, müssten die Investoren auch künftig selbst entscheiden; Kaum ein Anleger schien sich dafür zu interessieren, welches Unternehmen die Anleihen ausgab, ob es Sicherheiten gegen einen Ausfall bot; Ob auch nur ein Unternehmen weniger an die Börse gekommen wäre, ist eine andere Frage*);

▣ **атрибутивність** (*zurückhaltend äußerten sich die Verantwortlichen der Deutschen Börse auch bei der Frage, ob sich dadurch Pleiten verhindern ließen. bislang sind in Frankfurt seit dem Start des Segments vor drei Jahren vier Anleihen betroffen, die Ausfallrate liegt bei rund sieben Prozent*);

▣ **наслідковість** (*vor Zinsen, Abschreibungen und Steuern soll dieser Jahresüberschuss mindestens um das 2,5-Fache die jährliche Zinslast durch die Anleihe übersteigen, damit die Anleger nicht mit allzu großen Sorgen auf ihre Zinsen warten müssen*).

Найбільш вербально вираженим синтаксичним мікроконцептом у синтаксично-му макроконцепті **АКЦІОНАЛЬНІСТЬ** є **МОДАЛЬНІСТЬ** (з домінуючим семантичним

компонентом здатності) та *ОБ'ЄКТНІСТЬ* (з домінуючим семантичним компонентом перехідності). Домінантним синтаксичним концептом складного речення є концепти *ОБ'ЄКТНІСТЬ*, *НАСЛІДКОВІСТЬ* – найменш виражений в досліджуваній сфері.

Отже, лінгвальний гештальт *INVESTIERUNG* складаються з двох полів: зі змінними (фігури гештальту) та зі сталими (фон гештальту) компонентами. Більшість концептів лінгвального гештальту *INVESTIERUNG* мають тільки фреймові моделі за відсутності номінативних полів. Поле зі сталими компонентами лінгвального гештальту *INVESTIERUNG* складається з синтаксичних концептів простого та складного речень синтаксичні концепти простого речення утворюють 2 макроконцепти *АКЦІОНАЛЬНІСТЬ* та *ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІСТЬ*, кожен з яких поділяється на синтаксичні мікроконцепти. Дослідження структур лінгвальних гештальтів різних націй відкриває нові можливості для лінгвокультурологічних, психолінгвістичних та навіть нейролінгвістичних досліджень, що складає перспективу нашого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпаленко А.М. Слово в аспекті гештальт-теорії. Принципи суміжності: автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.15 / А. М. Безпаленко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2010. — 34 с.
2. Близнюк О.О. Найменування осіб у російськомовній Інтернет-комунікації: структурний і семантичний аспекти: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.02 / Г.В. Ходоренко ; Дніпропетр. нац. ун-т. — Д., 2006. — 18 с.
3. Бондарко А.В. Теория значения в системе функциональной грамматики: На материале русского языка / Рос. академия наук. Ин-т лингвистических исследований. — М.: Языки славянской культуры, 2002. — 736 с.
4. Вежбицкая А. Язык и знание. Познание. — М.: Русские словари, 1996. — 416 с.
5. Джонсон-Лэрд Ф. Процедурная семантика и психология значения. Режим доступа: http://www.classes.ru/grammar/164.new-in-linguistics-23/source/worddocuments/_25.htm
6. Жаботинская С.А. Принципы лингвокогнитивного анализа и феномен полисемии // Проблемы загального, германського та слов'янського мовознавства / Під ред. Альтмана Г., Задорожної І., Мацуляк Ю. — Чернівці : Книги ХХІ, 2008. — С. 357 - 368.
7. Жулавська О.О. Актуалізація концепту ТЕРОРИЗМ у сучасному британському газетному дискурсі: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / О. О. Жулавська ; Хark. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. — Х., 2011. — 20 с.
8. Кубрякова Е.С. Язык и знание: на пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Рос. академия наук. Ин-т языкознания. — М.: Языки славянской культуры, 2004. — 560 с. — (Язык. Семиотика. Культура).
9. Лакофф Дж. Лингвистические гештальты // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. X. Лингвистическая семантика. М., 1981. С. 350-368.
10. Морозова І.Б. Таксономія елементарних комунікативних одиниць у сучасній англійській мові: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04 / І.Б. Морозова ; Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. — О., 2010. — 36 с.
11. Попова З.Д. Когнитивная лингвистика. — М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. — 314 с.

12. Попова З.Д. Синтаксический концепт и межкультурная коммуникация // Вестник ВГУ, серия “Лингвистика и межкультурная коммуникация”, 2004, №2. – С. 27-31.

13. Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания. Режим доступа: [http://www.classes.ru/grammar/164.new-in-linguistics 23/source/worddocuments/_4.htm](http://www.classes.ru/grammar/164.new-in-linguistics%20source/worddocuments/_4.htm)

Стаття надійшла до редакції 08.09.14

И. Новосельцева, аспирант

НПУ им. М.П. Драгоманова, Киев

СТРУКТУРА ЛИНГВАЛЬНОГО ГЕШТАЛЬТА INVESTIERUNG НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА

Статья посвящена проблеме описания структур явлений когнитивной лингвистики и выявлению их составляющих элементов. В ней приведено рабочее определение термина лингвальный гештальт, определена и проанализирована структура лингвального гештальта INVESTIERUNG немецкого языка, описаны её компоненты.

Ключевые слова: структура, гештальт, лингвальный гештальт, номинативное поле, концепт, фрейм, функционально-семантическое поле, синтаксический концепт.

I. Novoseltseva, post-graduate student

Kyiv Drahomanov Teachers' Training University

THE STRUCTURE OF THE GERMAN LINGUAL GESTALT INVESTIERUNG

The problem of phenomena structure and its components in cognitive linguistics is the main focus of the article. There is a definition of the term lingual gestalt. The structure and its components of the German lingual gestalt INVESTIERUNG is described.

Key words: structure, gestalt, lingual gestalt, nominative field, concept, frame, functional-semantic field, syntactical concept.